

društvenoga života i sličnim temama, ona daje uvid u različite percepcije situacije i kompleksnost ljudskih odnosa na tim područjima.

Knjiga je popraćena kartama i fotografijama s terena te dodatkom u kojem se između ostaloga nalaze i nacrt projekta i memorandum o suradnji između Ureda UN-a u Beču i ARK-a. Za preostala četiri dodatka nije potpuno jasno zašto su izabrani baš oni (dio inicijativnog teksta za osnivanje mirovne građanske volonterske udruge u Švicarskoj, primjerice), a ne neki drugi. Autorica je razvrstala bibliografske izvore u tri skupine (o konfliktu u bivšoj Jugoslaviji, o konstruiranju mira i o projektu u Pakracu). Popis kratica (na početku) i korisnih adresa (na kraju) knjigu čine dodatno korisnom.

Jadranka Čačić-Kumpes
Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb
e-mail: jcacic@inet.hr

Osman Karatay

HIRVAT ULUSUNUN OLUŞUMU – ERKEN ORTAÇAĞ'DA HIRVAT TÜRK İLİŞKİLERİ

Ankara: ASAM, 2000., XVII, 221 str.

Rad pod gornjim naslovom (u prijevodu: *Oblikovanje hrvatskoga naroda – hrvatsko-turski odnosi u ranom srednjem vijeku*) predstavlja publikaciju koja nam je stigla u pravo vrijeme i koja uvodi turski čimbenik u raspravu o oblikovanju hrvatskoga naroda. Kako autor kaže, knjiga se ne odnosi na određivanje podrijetla Hrvata, o čemu se i dalje raspravlja, osobito od 1990-ih godina, nego o turskoj ulozi u formiranju Hrvata kao naroda, kao jednog od određujućih čimbenika u

tom procesu. Zato autor Osman Karatay više ističe Turke nego ine čimbenike, poput Panonaca, Ilira, Slavena, Germana i Finaca [= Ugrofinaca], za koje se vjeruje da su pridonijeli nastanku hrvatskoga naroda. Njegovo je polazište da su narodi Evrazije, osobito turanske zajednice, utjecali na nastanak etničkih identiteta naroda istočne Evrope i Balkana. Bugari i Mađari samo su dva primjera. Prema Karatayu, unatoč nedostatku izvora o ranoj hrvatskoj povijesti i postojanju tek malo jezičnih potvrda, nepobitno je da su Turci bili čimbenik u formiranju hrvatskoga etničkog identiteta.

Knjiga sadrži uvod, zaključak i tri glavna poglavlja.

Prvo je poglavlje posvećeno etničkom podrijetlu evrazijskih naroda i njihovoj povijesti, s osobitim osvrtom na turske narode i na njihove odnose sa starosjediocima Evrazije. Iako nipošto nije zanemareno, tu se teorijska razina problema građnje naroda i hrvatstva malo pokliznula. Poglavlje će vjerojatno potaknuti daljnje pokušaje da se utvrde odnosi između Turaka i drugih naroda na dotičnom području, kao i da odredi njihovo turkijsvo.

Drugo je poglavlje usredotočeno na slavenski identitet, s osobitim naglaskom na slavensku povijest, kulturu i jezik. Proučavaju se tursko-slavenski i iransko-slavenski odnosi i na političkoj i na kulturnoj razini. Autor nastoji pronaći i usporediti opće riječi, sličnosti i nesličnosti u različitim gramatičkim pravilima između turskih i slavenskih te iranskih i slavenskih jezika. Podrobno se razmatraju povijest migracije Turaka u Evropu prije vremena Huna, hunska okupacija Evrope i ogurski Turci, da bi nam to osvijetlilo prve i kasnije dodire Turaka s evrazijskim narodima.

Treće i posljednje poglavlje počinje s najezdom na Evraziju koju su pokrenuli Avari, mongolski narod s turskom primjesom, te nastavlja s opisom avarske povijesti do sloma njihove države. Podrijetlo Hrvata središnja je tema ovog poglavlja. Na temelju uglavnom bizantskih i drugih izvora autor iznosi dokaze o turskom podrijetlu Hrvata. Također

se raspravlja o različitim drugim mogućnostima u odnosu na podrijetlo Hrvata. U poglavlju se govori i o prvoj pojavi Hrvata u istočnoj Evropi i na Balkanu i o pitanjima vezanim za doseljavanje Hrvata. Poglavlja završava komentarom o uporabi riječi »Hrvat« radi definiranja hrvatske nacije te raspravom o hrvatskom odnosu prema Bosni, u kojoj *autor* tvrdi, suprotno općem mišljenju, da bosanski katolici nisu Hrvati.

U knjizi se također kaže da se zbog oskudice podataka malo zna o ranoj povijesti istočnoevropskih i balkanskih naroda. Bizantski izvori i jezične potvrde obično su jedini podaci koji se mogu rabiti u proučavanju etničkih identiteta naroda koji žive na tom području. Povijest istočne Evrope i Balkana bila je pisana bez nužnih razmatranja migracija raznih turskih naroda u tim prostorima. Umjesto toga, povezivali su se raznorazni narodi da bi se identificirali pojedini istočnoevropski i balkanski narodi, a da se gotovo nisu spominjali Turci. Najbolji je takav primjer oblikovanje hrvatskoga naroda, koje se shvaćalo kao kombinacija Panonaca, Ilira, Slavena, Germana i Finaca. Smatra se da su rani Hrvati, utemeljitelji hrvatskoga naroda, bili iransko pleme koje je pošlo od Kavkaza do Zakarpatja. Nakon što se poslavenilo, to je pleme migriralo na Balkan i utemeljilo hrvatski narod. Međutim, kako *autor* argumentira, nema traga o tim ljudima na Kavkazu.

Postoje jezične potvrde u sjevernom Pricnomorju o imenu sličnom u izgovoru etnonimu »Hrvat«. No to samo po sebi ni izdaleka nije dovoljno da bi se potvrdilo iransko podrijetlo Hrvata. Daljnje podatke mogli bi dati migracijski obrasci turskih naroda. Jedna skupina Turaka, pod imenom Oguri, stigla je u srednju Evropu ili »Bijelu Hrvatsku« sredinom 6. stoljeća i nije bila poslavenjena do prvoga dijela 7. stoljeća. Ti su ljudi nekad organizirali otpor mjesnoga stanovništva protiv Avara. Kad su ih Avari porazili, ogranak Bijelih Ogura utekao je u srednju Evropu iz doline Volge. Poslije su Avari naselili srednje Podunavlje i tako im

postali susjedi. Bijeli Oguri najprije nisu napustili svoju zemlju, nego su se radije borili za nju. Zatim je jedna njihova skupina pod vodstvom sedmero braće napustila zemlju i migrirala u Dalmaciju kao saveznici Bizanta, koji je tada bio u sukobu s Avarima. Smatra se da turska inačica imena jednoga od te braće, Kubrat, tvori osnovu imena »Hrvat« i da su ta braća i njihovi sljedbenici bili utemeljitelji hrvatskoga naroda. U prvom naraštaju ta je skupina još imala neke vođe s turskim imenima, prije nego što se potom poslavenila.

Iranska teorija o podrijetlu Hrvata ima veliku podršku među zapadnim znanstvenicima i među samim Hrvatima. Međutim, prema *autoru*, postoje sumnje u iransko podrijetlo Sarmata, za koje se vjeruje da su bili preci današnjih Hrvata. Sarmati su također uključivali mnoge turske skupine. *Autor* smatra da dokazi o iranskom podrijetlu Hrvata nisu jako čvrsti. No postoji suglasnost o neslavenskom podrijetlu Hrvata. To ide u prilog turskoj tezi o njihovu podrijetlu. Daljnjim miješanjem s turskim plemenima, poput Avara, Kipčaka i onih u sastavu Mađara, turski se čimbenik u hrvatskom narodu postavio i postao jači od drugih sadržaja.

Autor je pregledao glavninu novije literature na slavenskim jezicima, na francuskom, engleskom i turskom te posebno raspravlja o gledištima različitih stručnjaka o podrijetlu hrvatskoga naroda. U daljnje diskusije o podrijetlu Hrvata on uvodi turski element. Iako bi se njegove tvrdnje trebale potkrijepiti čvršćim dokazima, njegova knjiga otvara nove perspektive i o hrvatskom podrijetlu i o balkanskim i srednjoevropskim narodima, i to u današnje vrijeme, kada nacije i narodnosti sve više zanimaju svjetsku politiku.

Fatma Acun
Sveučilište Hacettepe,
Ankara, Turska
facun@hacettepe.edu.tr